

Anatomia kryzysu politycznego w Nowej Kaledonii

7 sierpnia 2024

Po 30 latach względnego pokoju, zabezpieczonego procedurą prawnej ścieżki opartej na kompromisie, wiosna 2024 roku przyniosła zaognienie sytuacji na Nowej Kaledonii. Terytorium zamorskie Francji położone na wschód od Australii i na północ od Nowej Zelandii, a także na południe od Vanuatu i Wysp Salomona, stało się areną walk i napięć nie oglądanych tam od lat 1980. Porozumienie zawarte między Kanakami, rdzenną ludnością wyspy, w przeważającej części opowiadającą się za niepodległością terytorium Kanaky (Nowej Kaledonii), a rządem francuskim i lojalistycznymi mieszkańcami wyspy, przeważnie potomkami francuskich osadników (Caldoche), po kilku dekadach zostało podważone ingerencją w rejestr wyborczy metropolitalnego rządu francuskiego w Paryżu, ingerencją która w odczuciu rdzennej ludności była wybiegiem służącym jej politycznej i społecznej marginalizacji, a w ostateczności, odebraniu Kanakom realnego wpływu na przyszły status ziemi ich przodków.

W tym krótkim przeglądzie wydarzeń odnotowanych na Nowej Kaledonii i we Francji między marcem a czerwcem 2024 roku, wykazemy, że powielany w przewodzie publicystycznym tzw. kryzys polityczny z jakim zmagał się rząd francuski na Nowej Kaledonii, nie był konfliktem regionalnym, który obóz prezydencki usiłował rozwiązać – a odwrotnie – został on wywołany agresywną polityką Geralda Darmanina i Emmanuela Macrona, którzy łamiąc status quo w stosunkach z rdzenną ludnością Nowej Kaledonii i dążąc do zabezpieczenia pozycji Francji na Indo-Pacyfiku, postanowili odgórnie rozszerzyć profrancuską bazę wyborczą na archipelagu.

RZUT OKIEM W NIEODLEGŁĄ PRZESZŁOŚĆ

Francuzi postanowili anektować Nową Kaledonię w 1853 roku. W latach 1860. wyspa stała się dla nich tym, czym dla Anglików była Australia – utworzono na niej kolonię karną. Na odległą wyspę położoną za trzema kontynentami zsyłano zarówno pospolitych przestępców, jak i niewygodnych działaczy politycznych. Nowa Kaledonia stała się wyspą-więzieniem dla wielu kobiet i mężczyzn skazanych na wygnanie w następstwie krwawo stłumionej Komuny Paryskiej roku 1871.

Dążąc do kontroli nad wyspą zarówno za czasów II Cesarstwa, jak i III Republiki, państwo francuskie nie liczyło się ze zdaniem Kanaków, rdzennej ludności wyspy. Jedno z największych powstań przeciwko konfiskacie ziemi, rdzenni mieszkańcy Kaledonii wszczęli w 1878 roku. Zginęło w nim 200 Europejczyków i ponad 600 Kanaków. Ocenia się, że kilka kanackich plemion zostało zupełnie wyniszczonych w następstwie tych wydarzeń.

Położenie rdzennej ludności zaczęło się zmieniać diametralnie po II wojnie światowej, kiedy tysiące amerykańskich, australijskich i nowozelandzkich żołnierzy służących na Nowej Kaledonii, zatrudniało Kanaków, płacąc im za pracę takie same kwoty należności, jak pozostałym mieszkańcom wyspy. Presja państwa francuskiego od tamtej pory zaczęła słabnąć. W 1946 roku zniesiono odrębne przepisy dotyczące tubylców, natomiast w 1951 roku Kanakowie otrzymali prawo głosu.

W tamtym czasie Maurice Leonormand, lekarz urodzony we Francji poślubił córkę jednego z wodzów Kanaków i wybrany został na posła do francuskiego parlamentu. W 1953 roku wraz z Rockiem Pidjotem, wodzem kanackiego plemienia, założył partię Union Calédonienne (UC). Partia ta od początku miała charakter wielorasowy, poszukując swego elektoratu wśród Kanaków i francuskich pracowników. Jednym z przyświecających jej mott było „dwa kolory – jeden naród”. Od 1956 roku rozpoczęto

proces nadawania stopniowej autonomii Nowej Kaledonii, rozszerzano ją w kolejnych dziesięcioleciach. Przeciwnicy zachodzących zmian zgrupowali się w opozycyjnej formacji Ressemblent pour Caledonie (RC).

Kolejne pokolenia rdzennych mieszkańców Nowej Kaledonii zaczęły formować dalej idące hasła aniżeli tylko walkę o autonomię. Rzesza studentów nowokaledońskich przebywająca we Francji pod koniec lat 1960. oglądała napięcia społeczne, strajki studenckie i robotnicze z maja i czerwca 1968 roku, poznawała polityczne odezwy dotyczące polityki międzynarodowej i solidarności z krajami Południa, formowane na ulicach wielkich, europejskich miast. Młode pokolenie, doświadczony fermentu ideowego, powracało do ojczyzny na Pacyfiku, przynosząc ze sobą, wzbierającą falę mentalnej dekolonizacji.

Obok Union Calédonienne (UC), wciąż popieranego przez Kanaków, zaczęły powstawać nowe organizacje, forsujące bardziej radykalne programy polityczne i społeczne. W 1971 roku powstało Union Progressiste Melanesian (UMP), a wkrótce Parta Socjalistyczna Kaledonii (PSC). Trzecim ugrupowaniem politycznym, aktywnym do dnia dzisiejszego jest Partia Wyzwolenia Kanaków (PALIKA). Wszystkie grupy niepodległościowe, popierające akt nadania pełnej suwerenności Nowej Kaledonii zjednoczyły się w parasolowej organizacji Front Narodowego i Socjalistycznego Wyzwolenia Kanaków (FLNKS).

Napięcia polityczne na Nowej Kaledonii wzrosły w latach 1980. Niepodległość stała się hasłem dnia popularnym wśród umiarkowanych i radykalnie nastawionych Kanaków. Najbardziej gwałtowne wydarzenia miały miejsce w latach 1984-1988, kiedy na wyspie toczyła się wojna domowa o ograniczonym zasięgu, która kosztowała życie kilkadziesiątu osób. W tym czasie zginął Eloi Machoro, kanacki bojownik o niepodległość Nowej Kaledonii, zabity przez członków francuskich sił specjalnych. Początkiem deeskalacji było podpisanie umowy Matignon-Oudinot w 1988 roku. Epokę wielkich napięć kończy symbolicznie masakra

w Ouvea w 1989 roku, w której zginął bohater walk o niepodległość Jean-Marie Tjibou.

Historycznym osiągnięciem w trójstronnych stosunkach między Kanakami, Caldochami i Francją było podpisanie Porozumienia z Noumea w 1998 roku. Umowa nie tylko gwarantowała zabezpieczenie praw Kanaków jako pierwszych mieszkańców Nowej Kaledonii, ochronę ich tożsamości i dziedzictwa kulturowego, ale również parafowała rozpisanie na przestrzeni kolejnego dwudziestolecia referendum niepodległościowego w trakcie, którego Kanakowie, a także osoby mieszkające na Nowej Kaledonii przed 1998 rokiem (a także ich potomkowie), zadecydują o przyszłym statusie wyspy.

KONTROWERSJE ZWIĄZANE Z PRZEPROWADZENIEM TRZECIEGO REFERENDUM

Porozumienie z Noumea zakładało, że w razie niepowodzenia pierwszego referendum, zwolennicy niepodległości Nowej Kaledonii, będą mogli dwukrotnie je powtórzyć w niedługim odstępie czasu. Kanakowie według różnych statystyk, licząc sobie od 36% do 40,2% spośród niespełna 300 tysięcy mieszkańców Nowej Kaledonii, nie stanowili w swej masie zdecydowanej większości, mogącej jednoznacznie zdecydować o powodzeniu referendum. Nadzieje były jednak żywe, zważywszy na to, że opcje lojalistyczne i suwerennościowe, nie przebiegały wyłącznie po etnicznej linii podziału. Pierwsze referendum zorganizowane w 2018 roku zakończyło się wyraźnym zwycięstwem zwolenników zachowania dotychczasowych więzi z Francją (56,7%). W drugim referendum z 2020 roku ponownie zwyciężyła opcja antyniepodległościowa, rozmiary zwycięstwa lojalistów profrancuskich były już mniejsze (53,3%). Liderzy Kanaków walczący o suwerenność, wobec relatywnie korzystniejszych wyników z drugiego referendum, interpretowanych jako wzrost świadomości narodowej, całą swoją nadzieję kładli w trzecim

referendum przewidzianym na grudzień 2021 roku.

W feralnym 2021 roku sytuacja społeczna, polityczna i ekonomiczna na Nowej Kaledonii, podobnie jak na całym świecie, weszła w fazę szczególnej niestabilności, wobec ogłoszonej przez WHO pandemii koronawirusa Covid-19. Obostrzenia wprowadzono również na Nowej Kaledonii. Wobec doświadczanych trudności i trwającego okresu tradycyjnej żałoby obchodzonej w niektórych społeczności kanackich, rdzenni mieszkańcy Nowej Kaledonii nie mogli prowadzić kampanii referendalnej. Uznano, że szczególne czasy wymagają szczególnych środków. Grupy niepodległościowe zaapelowały do Emmanuela Macrona i decydentów w europejskiej metropolii, o przełożenie referendum niepodległościowego na inny termin. Chcieli by ta doniosła decyzja podjęta została we warunkach sprawiedliwych, równych i wolnych. Spotkawszy się z odmową wezwali zwolenników niepodległości do zbojkotowania trzeciego referendum. W rezultacie tego posunięcia głosowanie z grudnia 2021 roku okazało się nieproporcjonalne. Do urn poszli wyłącznie zwolennicy opcji profrancuskiej (96,5%), za niepodległością głosowało tylko 3,5%.

Rdzenni mieszkańcy Nowej Kaledonii nie uznali wyników przeprowadzonego głosowania; ugrupowania niepodległościowe zajęły zdecydowane stanowisko, iż trzeci akord referendalny zawarty w Porozumienia z Noumea wybrzmiał fałszywy dźwiękiem i wezwały Francję do powtórzenia trzeciego plebiscytu. Z Pałacu Elizejskiego (siedziba prezydenta) i Pałacu Matignon (siedziba premiera) we Francji dobiegały głosy skłaniające się do odrzucenia żądań dochodzących z odległego lądu na Oceanie Spokojnym.

PROJEKT REFORMY PRAWA WYBORCZEGO NA NOWEJ KALEDONII WE FRANCUSKIM

SENACIE I GŁOSY PRZESTROGI

Kiedy rdzenni mieszkańcy Nowej Kaledonii oczekiwali powtórzenia trzeciego referendum niepodległościowego, władza wykonawcza i ustawodawcza we Francji rozpoczęła procedowanie zmian w statusie Nowej Kaledonii. Nowy, ofensywny projekt firmowany przez Geralda Darmanina, ministra spraw wewnętrznych Francji, którego kształt objawił się w pełni na przełomie lat 2023-2024, jawił się w oczach Kanaków jako odejście od Porozumienia z Noumea, jako ucieczka do przodu, służąca utrwaleniu przewagi Republiki Francuskiej, zanim ta zdecyduje się na przyzwolenie na jakiegokolwiek kolejne procedury wyborcze i decyzyjne na ziemi Kanaków.

Zupełnie inaczej inicjatywę ustawodawczą procedowaną w obu izbach parlamentu francuskiego przedstawiał sam Darmanin. Reforma prawa wyborczego poprzez poszerzenie bazy wyborczej w wyborach prowincjonalnych w Nowej Kaledonii, miała odzwierciedlać zmiany demograficzne w regionie i służyć nadaniu praw demokratycznych, tym którzy byli ich pozbawieni. Bez tej reformy, przekonywał minister, następne wybory lokalne, przewidziane na koniec 2025 roku, mogłyby zostać uznane za niezgodne z konstytucją. Darmanin pojawił się na posiedzeniu francuskiego Senatu pod koniec marca 2024 roku, by bronić stanowiska rządowego.

Na czym ono polegało? Rząd w Paryżu postanowił przeforsować plan poszerzenia elektoratu na Nowej Kaledonii o mieszkańców, którzy nie posiadali praw wyborczych przed 1998 rokiem, a także o ludzi przebywających na wyspie od co najmniej 10 lat.. Przyjęcie tej reformy oznaczało by nadanie praw wyborczych 25 tysiącom osób, w przeważającej większości ludności napływowej. Występując przed izbą wyższą parlamentu francuskiego, Gerald Darmanin puentował: „Są zatem Kaledończycy, Francuzi, którzy urodzili się w Nowej Kaledonii w rodzinie kaledońskiej, a którzy nie mogą brać udziału w głosowaniu celem wybrania własnych, lokalnych urzędników. Jeśli przyjeżdżasz, aby

mieszkać, pracować, mieć dzieci, płacić podatki w Nowej Kaledonii przez 20 lat, nie możesz głosować na swoich przedstawicieli w prowincji, którzy decydują o kodeksie środowiskowym, pomocy społecznej i krokach walce z globalnym ociepleniem". W argumentacji tej wspierał go minister sprawiedliwości, Éric Dupond-Moretti, który podkreślał, że „utrzymywanie zamrożenia elektoratu odbiega w szczególnie istotny sposób od zasady powszechności i równości wyborów”.

Przeciwko inicjatywie rządowej protestowała senacka mniejszość. Był wśród niej Robert Xowie, kaledoński senator reprezentujący skrzydło niepodległościowe, który we francuskim senacie zasiada w grupie Partii Komunistycznej. Przypomniał on, iż „Sąd Kasacyjny w 2023 roku uznał, że dopóki kraj znajduje się w procesie dekolonizacji, nie ma demokratycznej konieczności zmiany organu wyborczego”. Wobec tego, przekonywał, że ponowne otwarcie ciała wyborczego stanowi jedynie wznowienie strategii kolonii osadniczych, strategii ugodowej mającej na celu ponowne przejęcie władzy [przez rząd Francji i jego akolitów]”. Głos krytyczny podniosła również Corinne Narassiguin, senator Partii Socjalistycznej, która przestrzegła inicjatorów projektów, iż popełniają szereg błędów, zrywając z metodami zapoczątkowanymi przez umowy z Matignon i Noumea, które „opierają się najpierw na lokalnym porozumieniu politycznym, a dopiero potem angażują ustawodawcę”.

Sygnwały ostrzegawcze do rządu Gabriela Attala, sugerujące, że wykazuje się on niespotykaną od dziesięcioleci nonszalancją i lekceważeniem wobec rdzennej ludności Nowej Kaledonii, docierały z wielu stron. Słowa namawiające do powściągliwości i zrewidowania postawy padały również podczas wstępnych przesłuchań Komisji Prawnej Zgromadzenia Narodowego. Poważne wątpliwości wyrazili trzej byli premierzy Francji: socjalista Jean-Marc Ayrault (2012-2014); socjalista Manuel Valls (2014-2016), a nawet pozostający we formalnym sojuszu z obozem Macrona, centrysta Edouard Philippe (2017-2020). Każdy z nich

zauważył, że podczas ich kadencji wszystkie sprawy dotyczące Nowej Kaledonii podlegały bezpośrednio gabinetowi francuskiego premiera. Było tak do końca kadencji Edouarda Philippe'a. Po tym okresie kwestia Nowej Kaledonii została oddana pod pieczę ministra spraw zagranicznych Sébastiena Lecornu, a następnie ministra spraw wewnętrznych Geralda Darmanina. Stanowiło to swoiste odejście od niepisanego obyczaju, że stosunki na linii Nowa Kaledonia-Francja, podlegają premierowi Francji; zasada ta czerpie swój początek od porozumienia Matignon-Oudinot, kiedy francuski premier Michel Rocard pośredniczył w porozumieniu między profrancuskim przywódcą Jacquesem Lafleurem, a kanackim liderem niepodległościowym Jeanem-Marie Tjibaou.

Zważywszy na ryzyko naruszenia dotychczasowego status quo, zarówno Ayrault, Valls i Philippe podczas przesłuchań, wezwali do zorganizowania „misji dialogu” wysokiego szczebla, która udałaby się do Nowej Kaledonii w celu przywrócenia lokalnego dialogu politycznego, docelowo w zamiarze osiągnięcia kompleksowego porozumienia w sprawie przyszłości politycznej Nowej Kaledonii. Jean-Marc Ayrault powiedział wprost, że niedawno ostrzegł Gabriela Attala, premiera Francji, że prac w dotychczasowym kierunku podejmuje „bardzo poważne ryzyko” odrodzenia się przemocy w Nowej Kaledonii między profrancuskimi bojówkami a komitetem działania Kanaków. Te same ryzyko zgłosiła delegacja francuskich parlamentarzystów (w składzie Davy Rimane, Philippe Gosselin, Tematai Le Gayic i Guillaume Vuilletet), która w marcu powróciła z misji rozpoznawczej do Nowej Kaledonii. W raporcie przedstawionym przed Zgromadzeniem Narodowym członkowie delegacji donosili o rosnącej liczbie demonstracji i wysokim współczynniku uzbrojenia ludności w tym regionie, czego splot doprowadzić może w ostateczności do wybuchu przemocy.

Wszystkie te przestrogi okazały się przeciw skuteczne, gdy 2 kwietnia 2024 roku Senat po pewnych poprawkach zatwierdził program reform wyborczych na Nowej Kaledonii. Pierwszy etap

legislacji prawnej został pokonany, w maju projekt miał trafić do Zgromadzenia Narodowego, izby niższej parlamentu francuskiego, a w czerwcu poddany miał być ostatecznemu głosowaniu na połączonym posiedzeniu obu izb.

NARASTAJĄCE PROTESTY W NOWEJ KALEDONII I REAKCJA NA DECYZJE SENATU

Od kiedy tylko pojawiły się pierwsze przebłyski świadczące o tym, że francuska metropolia zamierza ingerować w sytuację polityczną na Nowej Kaledonii, posunięcia polityczne w Paryżu były żywo komentowane na Pacyfiku, pobudzając wszystkie zaangażowane strony konfliktu do aktywnej akcji na ulicach. Działacze kanackiej Union Calédonienne (UC) w listopadzie 2023 roku powołali do życia CCAT (Cellule de Cooperatives des Actions de Terrain), komórkę służącą koordynacji działań terenowych, zdolną do symetrycznej reakcji oraz inicjatywy wobec narastającego niebezpieczeństwa, definiowanego jako instytucjonalne zredukowanie wpływu rdzennej ludności Nowej Kaledonii na los ich tradycyjnych ziem.

Protesty uliczne narastały synchronicznie wraz z legislacją prawa wyborczego we francuskim parlamencie. Wystąpienia terenowe były odnotowywane 26, 27 i 28 marca 2024 roku. W czwartek 28 marca przed lokalnym Kongresem w centrum Noumei zebrało się około 3 tysięcy protestujących, inne szacunki mówią, że mogło być ich nawet 10 tysięcy. O udział w wydarzeniu apelowała osobiście Sonia Backès, prezydent Prowincji Południowej, a także liderka profrancuskiego sojuszu Les Loyalistes. Zgromadzeni wystąpili zarówno z poparciem polityki rządu francuskiego, jak i przeciw spodziewanym zmianom podatkowym. „Jesteśmy tutaj, aby oświadczyć, że nie będziemy siedzieli cicho, nie pozwolimy naszemu krajowi umrzeć, tylko dlatego, że niektórzy ludzie zdecydowali się na wdrożenie polityki spalonej ziemi. Wstajemy dzisiaj, aby

powiedzieć: Stop! Wystarczy” – oświadczył machający trójkolorową flagą francuską, Philippe Blaise, wiceprezydent Prowincji Południowej. Soni Backès podgrzewała atmosferę starając się dać do zrozumienia, że francuscy lojaliści nie są i nie będą w defensywie. „Nie odejdziemy, będziemy walczyć. Rozmawiałam ze wszystkimi parlamentarzystami w Paryżu, obawiającymi się możliwych niepokojów w Nowej Kaledonii [...]. To my wywołamy zamieszki, jeśli ktoś spróbuje zdeptać [nasze prawa]” – oświadczyła zgromadzonym.

Niedaleko po drugiej stronie Placu Pokoju, znanego wcześniej jako Plac Kokosowy (Place des Cocotiers), odbywała się konkurencyjna demonstracja zwołana przez CCAT. Wzięło w niej udział około 5000 uczestników, trzymających tysiące flag Kanaky. Inne szacunki mówią o ponad 10 tys. uczestników. Christian Tein, koordynator CCAT w wypowiedzi dla lokalnych mediów oznajmił, że z punktu widzenia jego ruchu kwestia list wyborczych jest „matką wszystkich zmagania”, a sam FLNKS od dawna wzywa do całkowitego wycofania projektu poprawki do francuskiej konstytucji.

Decyzja francuskiego Senatu z 2 kwietnia została entuzjastycznie przyjęta przez środowiska profrancuskie w Nowej Kaledonii. Reakcje Kanaków odznaczały się zróżnicowaną temperaturą, w zależności, którą frakcje ruchu niepodległościowego reprezentowali. Przewodniczący FLNKS, reprezentujący organizację na ostatnim szczycie Melanesian Spearhead Group (MSG), mianowicie Pierre-Channel Tutugoro, przyjął decyzję Senatu na chłodno jako przewidywalną, zapowiadając monitorowanie dalszej ścieżki procedowania. Christian Tein, koordynator CCAT zapowiedział kolejne protesty przeciwko nadchodzącemu „odmrożeniu list wyborczych”, przy czym największa spodziewana była na 13 kwiecień. Jean-Pierre Djaïwé, rzecznik bardziej umiarkowanego PALIKA na konferencji prasowej okazał żal z powodu „radykalizacji” polityki w Nowej Kaledonii. Chociaż FLNKS i PALIKA ostatnio różniły się opiniami na temat różnych polityk, teraz jego zdaniem, powinny

potwierdzić swoją strategię jedności poprzez zachęcenie ruchu niepodległościowego do pracy na rzecz pokojowej przyszłości.

35 ROCZNICA ŚMIERCI JEAN-MARIE TJIBOU, PAKT NIKLOWY I ZAPOWIEDZI PROTESTÓW 12-13 MAJA

Na jednej z konferencji CCAT z początku kwietnia 2024 roku na stole położono urnę wyborczą, w którą wbity był topór. Powszechnie zinterpretowano ten symbol jako nawiązanie do historycznego przywódcy niepodległościowego Eloia Machoro, który 18 listopada 1984 roku na znak bojkotu wyborów rozbił siekierą urny wyborcze. Nie był to jednak jedyny przyczynek historyczny towarzyszący Kanakom w dniach, w których ważyły się instytucjonalne ramy ich terytoriów. 4 maja, dokładnie w 35 rocznicę śmierci Jeana-Marie Tjibou zainaugurowano obchody na cześć jego pamięci.

Chociaż tematem przewodnim było upamiętnienie 35. rocznicy morderstwa Jeana-Marie Tjibou, to działania koordynowane przez CCAT pod hasłem „Dziesięć dni dla Kanaky” nie abstrahowały od bieżących problemów politycznych nękających Nową Kaledonię. W środę, 8 maja 2024 roku, zwołano protesty przeciwko debacie nad ustawą konstytucyjną, która odbywać się miała w Zgromadzeniu Narodowym w Paryżu. Według policji w wydarzeniu wzięło 9 tys. osób, ale sami organizatorzy są przekonani, że było ich nawet 30 tys.

Starcia na Nowej Kaledonii wybuchły niemal dokładnie miesiąc wcześniej, 9 kwietnia 2024 roku. Gwałtowne ekscesy z użyciem broni palnej, gazu łzawiącego i kamieni trwały przez większą część dnia. Protestujący blokowali dostęp drogowy do Noumei, a także małych miasteczek Saint-Louis i Mont-Dore. Przyczyny niesnasek były jednak inne i dotyczyły negocjacji i nieporozumień wokół tzw. paktu nikłowego – gospodarczej żyły złota w Nowej Kaledonii, w której upatrywane są jednocześnie

podskórne przyczyny namiętności, angażujące w status regionu tak wielu aktorów.

Kongres Nowej Kaledonii w tych samych dniach kiedy we Francji dyskutowano o reformie prawa wyborczego, debatował czy należy dać zielone światło Louisowi Mapou, prezydentowi Nowej Kaledonii, by ten podpisał tzw. francuski „pakt nikłowy”, który zakładał przekazanie regionowi około 200 mln Euro pomocy nadzwyczajnej. W zamian za aprobatę paktu władza prowincjonalna Nowej Kaledonii miała przyjąć żądanie Francji, by przemysł nikłowy przeszedł plan reform długoterminowych, czyniących ceny niklu tańszymi i bardziej atrakcyjnymi na światowym rynku. Konkurencyjność niklu wydobywanego na Nowej Kaledonii spadła w ostatnim dziesięcioleciu, wobec pojawieniu się na rynku nowych oferentów, przedsiębiorstw i firm, które zwiększyły podaż światowego surowca, często po niższych cenach. Wobec tego rentowność trzech wielkich zakładów wydobywania i przetwórstwa niklu w Nowej Kaledonii zaczęła słabnąć, a angielsko-szwajcarski Glencore, zapowiedział sprzedaż 49% udziałów jakie posiadał w zakładzie KNS ulokowanym na północy Nowej Kaledonii.

Warto zauważyć, że głosy w sprawie paktu nikłowego są podzielone i nie przebiegają po linii zwolennicy niepodległości – lojaliści profrancuscy. Paul Néaoutyine, prezydent prowincji północnej jest przeciwko paktowi nikłowemu. Podzielający jego ambicje niepodległościowe, Louis Mapou, jako prezydent Nowej Kaledonii, chciałby uzyskać od Kongresu Nowej Kaledonii zgodę na podpisanie aktu rozwiązującego w jego poczuciu trwający pat. Sonia Backès, francuska lojalistka, jako zwolenniczka reform związanych z przemysłem nikłowym potępiła postawę Néaoutyine i poinformowała, że zarówno ona, jak i Mapou otrzymali pogróżki na tle swojego stanowiska w tej kwestii. Równocześnie niepodległościowa Unia Kaledońska dążąc do odroczenia decyzji w sprawie paktu nikłowego, znalazła w prowincjonalnym ciele przedstawicielskim sojusznika wśród członków profrancuskiej

partii Avenir Ensemble, wspólnie z głosami, których osiągnęła swój cel: decyzja w sprawie paktu niklowego została odroczone.

Trwające starcia z wtorku 9 kwietnia stanowiły jednakże preludium dla francuskich sił bezpieczeństwa, przed prawdziwym wyzwaniem, które zbiegało się w czasie z drugą falą protestów, zaplanowanych na poniedziałek 13 maja, synchronicznie z dniem procedowania prawa wyborczego we francuskim Zgromadzeniu Narodowym. Pierwszy marsz na ten dzień zwołały niepodległościowe Union Calédonienne i CCAT. Jego finał miał nastąpić na Placu Pokoju. Wiec reprezentujący przeciwną opcję polityczną zorganizowały Rassemblement i Les Loyalistes, które zaprosiły swych zwolenników na Rue de la Moselle w centrum Nouméi.

Christian Tein, koordynator CCAT przededniu wystąpienia powtórzył podstawowe postulaty ruchu niepodległościowego: zażądał całkowitego odrzucenia poprawek do francuskiej konstytucji i wysłania z Paryża misji mediacyjnej. Zapowiedział, że będą bezustannie przypominali o tym Francji; napomnienia te staną się bardzo absorbujące dla naciskanego podmiotu, acz pozostaną pokojowe. Lider CCAT oskarżył również metropolitalnych polityków z Europy o konsekwentne działania mające na celu polityczną i demograficzną marginalizację pierwszych mieszkańców regionu. „Ci parlamentarzyści postanowili zabić [rdzenną ludność] Kanaków... jest to zaprogramowana eksterminacja, przez którą lud Kanaków stanie się podobny do Aborygenów w Australii” – powiedział. Przestrzegł, że region a wraz z nim Francja znajdują się na równi pochyłej. W jego optyce sytuacja polityczna stała się prochowa. Każdy może wywołać niepokoje, zauważył, ale powstrzymanie ich, ostrzegł, to już zupełnie inna historia.

WYBUCH PROTESTÓW 13 MAJA 2024 ROKU

Demonstracje i wiece zaplanowane na 13 maja 2024 roku, przerodziły się w trwające przez większą część dnia

konfrontacje z francuskimi siłami bezpieczeństwa i miejską policją w Noumea. Zamieszki i starcia rozprzestrzeniły się na wiele regionów Nowej Kaledonii, szczególnie wrzało w gorących punktach na obrzeżach stolicy, w miasteczkach Saint Louis i Mont-Dore. Na autostradzie spłonęło kilka pojazdów.

Nad Camp Est, stołecznym więzieniem, unosiła się smuga dymu, ślad po próbie wszczęcia nieudanego powstania więziennego. Więźniowie wzięli jako zakładników trzech pracowników penitencjarnych, ale wkrótce wobec niepowodzenia dalszych działań, uwolnili ich. Służby publiczne i szkoły w dotkniętych obszarach wyspy ogłosiły, że pracownicy i uczniowie pozostaną w domach, same placówki będą natomiast zamknięte przez kilka następnych dni. Począwszy od 14 maja) transport publiczny i taksówki w Nouméa przestały działać.

Louis Le Franc, Wysoki Komisarz Francji, poinformował, że funkcjonariusze organów ścigania zostali ranni po tym gdy padli ofiarą ataku przeprowadzonego przy użyciu kamieni i broni palnej. Ofensywę wyprowadzono z miasteczka Saint Louis, przedstawiciel władz francuskich przypisał ryzykowne działania „młodzieży” używającej broni myśliwskiej dużego kalibru. Grupa napastników była według niego złożona z około dwustu agresywnych młodych ludzi rdzennego pochodzenia, natomiast rany odniosło 35 funkcjonariuszy.

14 maja Louis Le Franc, wprowadził 48-godzinny zakaz sprzedaży broni i amunicji, zakaz objął również handel alkoholem. Wprowadzono ponadto godzinę policyjną trwającą od zmierzchu do świtu (18:00-6:00). Na terenie tzw. Wielkiej Noumei zakazano zwoływania i prowadzenia zgromadzeń publicznych. Było to bezpośrednią odpowiedzią na stan swoistej „walki partyzanckiej” jaką toczono nadal w mieście. Walki trwały na kilku rondach wjazdowych do stolicy Nowej Kaledonii. W samym mieście podpalano lokalne firmy. Francuski Wysoki Komisarz działania te przypisywał grupom młodzieży, które odmalowywał jako „bardzo agresywne, pozbawione kontroli, uzbrojone, a czasem nawet pijane”.

Burmistrz Noumei, Sonia Lagarde przestrzegała: „Kaledończycy zaczynają tracić cierpliwość. Myślę, że możemy mówić o bardzo dobrze zorganizowanej partyzantce. Dostrzegamy dobrze wyszkolone, młode pokolenie. Dojdziemy do czegoś w rodzaju wojny domowej”. Louis Le Franc uderzając w te same tony ostrzegał mieszkańców Nowej Kaledonii przed powrotem do czasów z lat 1984-1988. „Kiedy biegniesz w kierunku krawędzi urwiska, zawsze jest czas, aby się zatrzymać. Wygląda jednak na to, że zmierzamy prosto w tym kierunku” – konkludował.

Obawy przed eskalacją walk i przemocy na Nowej Kaledonii w razie parcia do konfrontacji politycznej i zignorowania Porozumienia z Noumea, były podnoszone wiele tygodni i miesięcy wcześniej. Głosy wieszczące realizację negatywnych scenariuszy potęgowały statystyki wysokiego współczynnika uzbrojenia mieszkańców wyspy. Problem ten podniosła delegacja francuskich parlamentarzystów w marcu, która po wizycie w Nowej Kaledonii przypominała o „słynnej ludności uzbrojonej”. Oficjalne rejestry sugerują, że w rękach nowokaledońskich znajduje się 64 tysięcy sztuk broni palnej. Zazwyczaj jest to broń dużego kalibru, zarejestrowana w celach myśliwskich, sportowych i rekreacyjnych. Liczby te są niedoszacowane, gdyż w obiegu znajduje się też tzw. nielegalna broń. Sumarycznie ocenia się, że mówimy łącznie nawet 100 tysięcy sztuk broni palnej. Finalnie zważywszy na to, że niektóre jednostki są posiadaczami kilku sztuk broni, w ostatecznych rozrachunku, co czwarty, lub co ósmy mieszkaniec Nowej Kaledonii posiada w domu broń.

WŚRÓD ZABITYCH KREWNIACY CHRISTIANA KAREMBEU

W skali ogólnoswiatowej, być może najbardziej znanym Kanakiem pozostaje Christian Karembou, który urodził się 3 grudnia 1970 roku na wyspie Lifou w Nowej Kaledonii. W swojej karierze grał w wielu czołowych europejskich klubach: Realu Madryt,

Sampdorii, Olympiakosie Pireus, Servette Genewa, Nantes i Bastii. Obecnie pozostaje doradcą strategicznym i ambasadorem Olympiakosu. Największe sukcesy Karembou święcił przywdziewając koszulkę reprezentacyjną Francji w okresie wielkiego przebudzenia trójkolorowych, kiedy to zdobywali najwyższe laury międzynarodowe. Christian Karembou, rozegrał w barwach narodowych Francji 53 mecze, był w piłkarskiej kadrze na Mistrzostwach Świata w 1998 roku i Mistrzostwach Europy w 2000 roku, kiedy przebiwszy osiągnięcia kadry z czasów Platiniego, Le Bleus okazywali się futbolowo najlepsi zarówno na Starym Kontynencie, jak i w skali całego globu.

Christian Karembou zabrał głos dwa tygodnie po wybuchu zamieszek i starć na Nowej Kaledonii. W poniedziałek 27 maja, w rozmowie wyemitowanej na falach francuskiego radiu Europe 1 powiedział: „Straciłem dwóch członków rodziny, milczałem do teraz, ponieważ byłem w żałobie. Dwóch członków mojej rodziny zostało zastrzelonych, kule trafiły ich w głowę. To był snajper. Wiadomość jest mocna, zostali jednak zamordowani. Mamy nadzieję, że w sprawie tych morderstw zostanie wszczęte śledztwo”. Christian Karembou zdradził, że zamordowani mężczyźni byli jego siostrzeńcami. Komentując dzień później oświadczenie byłego piłkarza, Yves Dupas, prokurator publiczny w Noumei, stwierdził, że prawdopodobnie mowa była o dwóch osobach, które zginęły 13 maja w strefie przemysłowej Ducos w Noumei. Na tle opisywanych wydarzeń zatrzymany został „europejski menadżer firmy”.

NIEGASNĄCY KONFLIKT I DALSZE ROZPŁOMIENIENIE ZAJŚĆ ULICZNYCH (15-17 MAJ)

Nie mogąc poradzić sobie z sytuacją na ulicach i miastach w Nowej Kaledonii, 15 maja francuski rząd wprowadził 12-dniowy stan wyjątkowy w regionie, który umożliwił mu podjęcie działań nadzwyczajnych. Jednym z kontrowersyjnych kroków mających

służyć rozrzedzeniu protestów stało się zablokowanie dostępu do platformy Tiktok. Chińskie medium społecznościowe służyło w narracji francuskich urzędników jako narzędzie komunikacji dla środowisk odpowiedzialnych za napięcia. Za jego pośrednictwem dystrybuowano także treści przyczyniające się do eskalacji zajść. Francuską administrację w następstwie przedsięwziętych przez nią środków oskarżono o stosowanie cenzury i naruszenie praw człowieka. Powszechnie zwracano uwagę na prowizoryczność podjętych środków, z uwagi na to, że pozostałe media społecznościowe i komunikatory takie jak Facebook i WhatsApp pozostawały dostępne, a samą blokadę TikToka można było ominąć za pomocą narzędzi VPN.

Kancelaria Prezydenta Nowej Kaledonii, piątego dnia protestu (17 maj) informowała o 4 ofiarach śmiertelnych na Nowej Kaledonii. Charles Wea, rzecznik ds. stosunków międzynarodowych w biurze politycznym Mapou, że demonstranci wpadli we wściekłość, po tym gdy zginęli ich przyjaciele oraz członkowie rodzin. Louis Le Franc, Wysoki Komisarz reprezentujący państwo francuskie w regionie zauważył, że wśród ofiar śmiertelnych znalazł się jeden funkcjonariusz policji, postrzelony w głowę. Pozostała trójka zabitych to rdzenni mieszkańcy, Melanezyjczycy należący do kanackich plemion: mężczyźni w wieku 20 i 36 lat, a także 17-letnia dziewczyna. Le Franc uznał wszystkie wymienione przypadki za zbrodnie, tych którzy pociągnęli za spust nazwał mordercami, używającymi broni palnej. „Będziemy ich poszukiwali i znajdziemy. Dlatego wzywam, aby poddali się teraz, aby sprawiedliwość mogła zostać wymierzona” – apelował. Jednocześnie wezwał uzbrojonych cywilów, w tym członków „grup obrony cywilnej”, aby nie używali broni i nie brali sprawy we własne ręce. Ostatni z komunikatów był jednoznacznie skierowany pod adresem środowisk lojalistycznych i profrancuskich, którym przypisywano śmierć melanezyjskich demonstrantów.

16 maja grupy uczestników oporu w regionie Noumei spaliły

kolejne budynki, szkoły i rezydencje. W trakcie wydarzeń skradziono również pojazd policyjny, widziany później w otoczeniu uczestników zamieszek, którzy wymachiwali wokół niego niepodległościowymi flagami Nowej Kaledonii. W ciągu pięciu dni zniszczono przynajmniej 100 nieruchomości należących do miejscowych przedsiębiorstw. Pojawiły się obawy o los tysięcy miejsc pracy. Lokalna izba handlowa szacowała, że szkody wyrządzone w strukturze gospodarczej i przemysłowej osiągnęły kwotę dwustu milionów Euro. Pojawiły się zakłócenia w pracy szpitali i w dystrybucji żywności. Od początku zamieszek odwołano loty zarówno do, jak i z głównej wyspy Nowej Kaledonii, efektem czego w regionie ugrzęzło 3200 turystów.

Louis Le Franc oceniał, że najgorętszym ośrodkiem wystąpień pozostaje sama Noumea na ulicach której znajduje się około „3000-4000 uczestników zamieszek”. Szczególnie napięta atmosfera panowała w dzielnicach Montravel, Kamere oraz Vallée-du-Tir. Kolejne 5000 uczestników zająć było aktywnych w obszarze Większej Noumei.

MILITARYZACJA I SEKURATYZACJA NOWEJ KALEDONII (17-20 MAJ)

Po piątej burzliwej nocy na Nowej Kaledonii rozpoczęto sukcesywne wzmocnianie francuskich sił bezpieczeństwa obecnych na Pacyfiku. W sobotę 18 maja „kontyngent składający się z około 1000 policjantów i żołnierzy opuścił wojskową bazę lotniczą Castres, niedaleko Marsylii, kierując się w stronę francuskich wysp na Pacyfiku” – relacjonowało Radio New Zealand. Główną misją złożoną na ręce załogantów, było wsparcie kontyngentu około 1700 funkcjonariuszy, znajdujących się na miejscu. Armia skoncentrować miała się szczególnie na zabezpieczeniu międzynarodowego lotniska i doków w Noumei, a także na przywróceniu drożności na głównych drogach Nowej Kaledonii. Samoloty wyczarterowane we Francji i Polinezji

Francuskiej jednocześnie przywoziły do regionu objętego kryzysem żywność, lekarstwa i zapasy krwi – w ostatnim przypadku o tyle istotnej, że około 700 osób na Nowej Kaledonii potrzebowało dializ.

W niedzielę 19 maja, zbiegającą się z szóstą nocą niepokoju, francuskie wojska rozpoczęły operację odzyskania kontroli nad drogami łączącymi Noumeę z lotniskiem międzynarodowym La Tontouta. Zadanie te powierzono, jak donosiła France24, oddziałowi 600 ciężko uzbrojonych policjantów. Nie było to ostatnie wzmocnienie sił bezpieczeństwa w regionie. W kolejnych dniach liczba francuskich funkcjonariuszy, reprezentujących różne służby, wzrosła do 3400 osób. „Dzięki masowemu rozmieszczeniu sił wkrótce będziemy w stanie odzyskać kontrolę nad tym regionem” – oświadczył Louis Le Franc. Dwa tygodnie wcześniej obserwując narastającą sekuratyzację i militaryzację Nowej Kaledonii, James Bhagwan, przewodniczący Konferencji Kościołów Pacyfiku (PCC) wyraził swoje obawy wobec dokonującego się procesu: „Módlmy się, aby masowe rozmieszczenie sił bezpieczeństwa z Francji na ziemi Kanaków zapewniło Kanaky bezpieczeństwo [...]. Niestety lekcje z Papui Zachodniej i Indonezji mówią nam zupełnie co innego”. Komentarz ten ogłosił w następstwie krążących pogłosek, że po Nowej Kaledonii poruszają się uzbrojone milicje oraz funkcjonariusze bez mundurów, a także doniesień, że „rząd francuski wysłał do regionu pewną liczbę pojazdów opancerzonych, wyposażonych w karabiny maszynowe”.

PRZYJAZD DELEGACJI MACRONA

Wybuch przemocy w Nowej Kaledonii, choć sprokuirowany bezpośrednio przez politykę państwa francuskiego, przyszedł w najmniej pożądanym momencie dla Pałacu Elizejskiego i rządu Gabriela Attala. Trwała bowiem właśnie kampania przed wyborami do Parlamentu Europejskiego zaplanowanymi na 9 czerwca. Panorama konfliktu społeczno-politycznego i obrazy spalonych nieruchomości oraz pojazdów, nie sprzyjały wrażeniu, że obóz

prezydencki kontroluje porządek i rozumie, to co dzieje się na podległym mu terytorium.

Dążąc do zatarcia tego wrażenia, Emmanuel Macron, nie tylko jako prezydent Francji, ale także jako lider walczącej o miejsca w Europarlamencie partii Renaissance na 17 godzin przyleciał do Nowej Kaledonii. Samolot z delegacją z Pałacu Elizejskiego wylądował w Noumei 23 czerwca nad ranem czasu nowozelandzkiego. Najwyższym priorytetem wyjazdu było „przywrócenie pokoju po 10 dniach zamieszek”. Marconowi towarzyszyli Gerald Darmanin piastujący zarówno tekę ministra spraw wewnętrznych i ministra spraw zagranicznych, jego zastępczyni Marie Guévenoux, minister obrony Sébastien Lecornu, a także kilku urzędników wysokiego szczebla.

Zadaniem delegacji było prowadzenie i przewodniczenie „lokalnemu dialogowi politycznemu w celu osiągnięcia kompleksowego porozumienia politycznego” w sprawie długoterminowej przyszłości Nowej Kaledonii.

„Mam świadomość, że społeczeństwo znajduje się w nadzwyczajnej sytuacji kryzysowej. Porozmawiamy także o odbudowie gospodarczej [...]. W kwestiach politycznych, które są najbardziej drażliwe, przybyłem, aby omówić przyszłość Nowej Kaledonii” – wyjaśniał Macron przyczyny swojej nagłej wizyty na Pacyfiku. Francuski prezydent zapowiedział, że stan wyjątkowy nie będzie przedłużany, ale rozmieszczone siły bezpieczeństwa pozostaną w regionie tak długo, jak będzie to konieczne, także w okresie Igrzysk Olimpijskich w Paryżu. W trakcie prowadzonych rozmów i dialogów Macron zobowiązał się do wdrożenia kilkietapowego procesu deeskalacyjnego. Obiecał także, iż zmiana ustawy konstytucyjnej nie będzie narzucona siłą, sugerując jednocześnie priorytetowość osiągnięcia ogólnego porozumienia politycznego, również na gruncie lokalnym. Rozwiązania praktyczne pozostawały wciąż dość enigmatyczne. Warto niemniej pamiętać, że bieg wypadków w samej Francji, to jest wyniki czerwcowych wyborów do Parlamentu Europejskiego, a w ich rezultacie rozwiązanie

parlamentu francuskiego przez Emmanuela Macrona, wkrótce oddaliły spodziewaną perspektywę zwołania wspólnego posiedzenia Zgromadzenia Narodowego i Senatu Francji w ramach, którego zatwierdzono by zmianę prawa wyborczego w pierwotnym kształcie.

Front Ludowy Narodowego i Socjalistycznego Wyzwolenia Kanaków (FLNKS) przy okazji wizyty Macrona w Nowej Kaledonii wydał oświadczenie, w którym główną odpowiedzialnością za „chaotyczną sytuację”, jakiej doświadczają mieszkańcy terytorium obarczył rząd francuski. Zdaniem parasolowej organizacji niepodległościowej Kanaków francuskie państwo „porzuciło kanały bezstronności i konsensusu na rzecz wspierania na skróty interesów politycznych przeciwnych niepodległości”.

KONSEKWENTNY STAN NAPIĘCIA I PRZEMOCY

Po dwóch tygodniach napięć i zamieszek łączna liczba ofiar śmiertelnych wzrosła do 7 osób. W następnych tygodniach zginąć miały jeszcze dwie osoby. Wśród ofiar śmiertelnych było 2 policjantów. Pod koniec maja, Veronique Roger-Lacan, ambasador Francji na Pacyfiku raportowała o 134 rannych policjantach i blisko 500 osobach aresztowanych.

Atmosferę podgrzewały drastyczne wiadomości i obrazy pojawiające się w przestrzeni publicznej. Na portalu społecznościowym Facebook opublikowano nagranie, na którym uwieczniono funkcjonariuszy policji miejskiej w Nouméi, którzy w nocy z 25 na 26 maj, mieli dopuścić się brutalnej przemocy wobec zatrzymanych Kanaków. Jeden z nich kopnął w głowę osobę zatrzymaną, siedzącą na ziemi i jednocześnie nie stawiającą oporu. 1 czerwca z kolei w dystrykcie Tuband, zamieszkanym w większości przez Caldochów, funkcjonariusz policji pochodzenia kanackiego, ubrany po cywilnemu, został kilkakrotnie uderzony na barykadzie wzniesionej przez lokalnych mieszkańców.

ŚMIERĆ I POGRZEB LIONELA PAITY

We wtorek 18 czerwca 2024 roku pochowano Lionela Paitę, jednego z wnuków zasłużonego wodza Kanaków. Na miejsce ceremonii przybyli członkowie rodzin i środowiska skoligacone z całej Nowej Kaledonii, aby złożyć hołd w ramach tradycji zwanej „Yjonyon”. Lionel Paita pochodził z plemienia Saint-Laurent.

John-Rock Tindao, przewodniczący tradycyjnej rady Kanaków i członek rodziny zmarłego, wyraźnie wzruszony, mówił podniesionym głosem: „Wzywam wszystkich przywódców politycznych, począwszy od nas, zwolenników niepodległości, aby jutro powtarzać tylko jedno słowo, że nie może być już więcej Yonyon”. Apelując o powstrzymanie rozlewu krwi kierował swój wzrok ku młodemu pokoleniu rdzennych mieszkańców: „Co pozostawimy jutro za sobą, czy będzie kolejny Yonyon”?

Lionel Paita stracił życie 7 czerwca 2024 roku w wieku zaledwie 26 lat. Cztery dni wcześniej został postrzelony w głowę przez policjanta poza godzinami służby. Członkowie komórki koordynacyjnej CCAT zasugerowali, że sprawca zabójstwa był lojalistą lub bojownikiem profrancuskim.

W pogrzebie wzięło udział setki członków ludu Kanak. Nieśli w rękach niepodległościowe flagi Kanaky, zachowując spokojną i pełną godności postawę. Trumnę przykrytą przez wujka należącego do linii rodowej matki nieśli prominentni członkowie klanu. Korowód pogrzebowy udał się do gęstego lasu, pochówkowi syna towarzyszył łzawy wzrok matki.

Lionela Paitę pochowano u podnóża sosny mającej około 25 metrów wysokości. Zgodnie z tradycją drzewo to zostało posadzone przez ojca Lionela w dniu urodzin syna. Pogrzeb miał szczególny wymiar dla lokalnego życia społecznego: dziadek Clement Paita został zapamiętany jako wielki przywódca Paita. W dniu pogrzebu był nestorem w podeszłym wieku, mówiącym drżącym głosem, gdy wspominał wnuka.

Pod koniec tradycyjnej ceremonii Yonyon, ojciec Lionela płacząc powiedział: „Mój syn się poświęcił. Dołączył do tych, którzy poświęcili się dla kraju, jak Eloi Machoro, przywódca Kanaków zamordowany w 1985 roku. Został zastrzelony, państwo francuskie zabiło mojego syna i nikt nie może tego wydrzeć z moich ust. Młodzi ludzie się buntują”. Opowiedział się za kontynuowaniem demonstracji, za wychodzeniem na ulice bez odwoływania się do przemocy.

POSZUKIWANIE WINNYCH, ARESZTOWANIA I WYWIEZIENIE DO FRANCJI DZIAŁACZY CCAT

Wskazanie winnych rozwoju wypadków po 13 maja 2024 roku nie zabrało przedstawicielom centralnej władzy w Paryżu wiele czasu. Wymowną na tym polu pozostawała reakcja Géralda Darmanina, ministra nadzorującego zmianę prawa wyborczego, i jak doskonale pamiętamy, ekstraordynaryjnie odpowiadającego za kontakty Paryża z Nową Kaledonią. 16 maja w wypowiedzi dla publicznej telewizji France 2 poinformował, że umieszczono w areszcie domowym 10 przywódców CCAT. Organizację tę opisywał jako organizatora zamieszek, element niebezpieczny dla życia publicznego. Użył słów jeszcze bardziej piętnujących swych oponentów: „To organ o charakterze mafijnym, nie kojarzę go z niepodległościowymi partiami politycznymi. [CCAT] to grupa podająca się za niepodległościową, a dopuszczająca się grabieży, morderstw i przemocy”.

W sukurs tym jednoznacznie sformułowanym oskarżeniom szły zapowiedzi i deklaracje, zgłoszone nazajutrz przez prokuratura Yvesa Dupasa. Poinformował on, iż wszczęto postępowanie w sprawie przestępstw dotyczących obszaru przestępczości zorganizowanej. Na tym etapie organy ścigania posiadały „wiele spójnych tropów”, śledztwo zaś jak nie ukrywał Dupas, dotyczyło „przywódców zrzeszeń przestępczych działających w zamiarze popełnienia przestępstwa lub wykroczenia, kradzieży z

bronią etc.”.

Pozostając w pełni świadomym, że prowadzone jest postępowanie w jego sprawie, Christian Tein, przywódca CCAT, 19 czerwca 2024 roku oddał się w ręce francuskiej policji w mieście Noumea. W specjalnym programie w radiu Djiido o wyprzedzającym ruchu Theina mówił Thierry Kameremoin. W oficjalnym komunikacie prasowym CCAT poinformowało, że wszyscy działacze organizacji byli przygotowani na stawienie czoła takiej możliwości. Wezwało jednocześnie wszystkich działaczy niepodległościowych, aby nie reagowali na tę nową prowokację.

Wypowiedzi na temat toczących się postępowań tego samego dnia udzielił prokurator Yves Dupas: „Christian Tein, przywódca CCAT, a także 10 innych aresztowanych osób, zostali przesłuchani w koszarach Meunier w Noumei. Umieszczono ich w areszcie policyjnym na maksymalny okres 96 godzin za czyny związane z przestępczością organizowaną”. Wśród aresztowanej jedenastki obok Theina znajdowała się także Brenda Wanabo, dyrektor stowarzyszenia „Les Éditions populaire” (Edipop), które zarządza radiem Djiido. W jednym ze swoich ostatnich przemówień publicznych, wygłoszonym u podnóża gmachu sądu dokładnie dwa miesiące wcześniej Brenda Wanabo mówiła: „Kiedy naród Kanaków walczy z mocarstwami trzeciego świata, niepokoi to kraj. Sąd ukarał bojowników o wolność. To dzieci urodzone, by walczyć, bo wszędzie w tym kraju przelewana jest krew [...]. Będziemy nadal się rozwijać, aż do uzyskania niepodległości. Nie mamy prawa się poddać. Ważne jest, aby pozostali wierni tym hasłom”.

Union Calédonienne (UC), jedna z najważniejszych frakcji zrzeszonych we FLNKS wezwała „wszystkich funkcjonariuszy CCAT i naszą młodzież”, do zachowania spokoju, do nie reagowania na prowokacje, ani w terenie, ani w mediach społecznościowych. UC potępiło „brutalne aresztowanie” przywódców CCAT, dodając, że przeprowadzane przez francuskie państwo manewry zastraszania, w tym aresztowania „były przewidywalne”. Daniel Goa, przewodniczący UC wezwał ponadto do usunięcia Louisa Le Franca

z urzędu przedstawiciela Francji w Nowej Kaledonii. Z przewidywalnym poparciem dla aresztowań wystąpili członkowie sojuszu Les Loyalistes, Sonia Backès i Nicolas Metzdorf. Ten ostatni nazwał przeprowadzone aresztowania jednym z elementów „przywrócenia prawa i porządku”, opisując je jako ważny warunek konieczny dla wznowienia negocjacji w sprawie przyszłości Nowej Kaledonii”.

22 czerwca około godziny 22:30 zapadła dramatyczna decyzja. Sędzia Wolności i Zatrzymań (JLD) zdecydował o umieszczeniu podejrzanych w tymczasowym areszcie. Nie umieszczono ich jednak nigdzie na Nowej Kaledonii. Siedmioro spośród zatrzymanych postanowiono zesłać na odległy ląd, wywieźć ich do kontynentalnej Europy, do Francji. Do Francji zabrano zarówno Christiana Teina i Brendę Wanabo. Początkowo mieli zostać umieszczeni w Dijon. Wkrótce stało się jasne, że wywiezieni ze swych terytoriów Kanakowie trafią do różnych miejsc odosobnienia.

Według Pierre'a Ortenta, doradcy prawnego Teina, będzie on uwięziony najpewniej w Miluzie. Kolejny z podsądnych, Frédérique Muliava będzie więziony w Riom, niedaleko Clermont-Ferrand. Thomas Gruet, prawnik Brendy Wanabo nie krył zaskoczenia i oszołomienia zesłaniem na drugi koniec świata działaczki CCAT. „Matka trójki dzieci Wanabo, a najmłodsze z nich ma zaledwie cztery lata, jako aktywistka nigdy nie nawoływała do przemocy. Tymczasem zostanie oddzielona od rodziny i zdruzgotana” – ubolewał. Prawnik Stéphane Bonomo, który będzie reprezentował Gillesa Joredie, kolejnego ze zesłanych, uznał decyzję o wywiezieniu zatrzymanych do Francji za najlepszy sposób „uczynienia z nich męczenników walki o wolność” – czyli coś czego francuski wymiar sprawiedliwości zapewne wolałby uniknąć.

W krótkim czasie po ogłoszeniu tej decyzji, 22 i 23 czerwca wybuchły zamieszki w stolicy Nowej Kaledonii, a także na odległych wyspach Îles des Pins, Maré i Lifou. Jak odnotowały Radio New Zealand i Tabloi Jubi dochodziło do blokady dróg i

starć z siłami bezpieczeństwa. Na Maré grupa uczestników zamieszek próbowała szturmować budynek, w którym mieściła się lokalna żandarmeria. W Dumbéa, małym miasteczku na północ od Nouméi, spalono komendę policji i szkołę podstawową. Do kolejnego starcia pomiędzy francuskimi siłami bezpieczeństwa a uczestnikami zamieszek niepodległościowych doszło w Bourail, na zachodnim wybrzeżu głównej wyspy.

WYBRANE REAKCJE NA WYDARZENIA W NOWEJ KALEDONII W REGIONIE I NA ŚWIECIE

Charles Wea, rzecznik regionalnego rządu Nowej Kaledonii po kilku tygodniach zamieszek konstataował: „Wszystkie niepokoje i wszystkie problemy są wynikiem ignorancji rządu francuskiego [...]. Nie możemy osiągnąć pokoju bez niepodległości tego kraju [...]. Nowa Kaledonia zawsze będzie miała kłopoty, dopóty nie rozważy się kwestii niepodległości”.

Sojusz Regionalnych Organizacji Pozarządowych Pacyfiku (PRNGO) potępił „rząd Macrona za jego niejasny, ukryty program mający na celu rozszerzenie kontroli kolonialnej nad regionem”.

Na początku czerwca pastor Höcë Léonard Var Kaemo, reprezentujący kościół protestancki Kanaky w Nowej Kaledonii zwrócił się do prezydenta Macrona z prośbą o zamrożenie zmian w konstytucji związanych z wyborami prowincjonalnymi. Odwołując się do poczucia odpowiedzialności adresata napisał: „Jeśli ktoś może nam pomóc w usunięciu nagrobków, które obecnie stoją na drodze przebudzenia, to jest to Pan, Panie Prezydencie Republiki”. W tym samym czasie głos zabrał ponownie James Baghwan, sekretarz generalny Konferencji Kościołów Pacyfiku (PCC), potępiając narastającą militaryzację Nowej Kaledonii. „W ciągu ostatnich kilku tygodni widzieliśmy zbyt wiele rzeczy, aby dać się zwieść [...]. Nadal mamy uzbrojoną milicję, mamy coraz więcej sił bezpieczeństwa na

miejscu [...] To militaryzacja, formalna lub zorganizowana w inny sposób” – powiedział. W jego opinii Francja nie traktuje Nowej Kaledonii podmiotowo, ale jako ważny punkt geostrategiczny: „rząd francuski traktuje region, w taki sposób uznawszy, że jest to część obrony ich kolonii w ramach strategii Indo-Pacyfiku”.

Véronique Roger-Lacan, ambasador Francji na Pacyfiku odrzuciła sugestie Baghwana, radząc osobom takim jak on by ustaliły fakty. Namawiając do zmiany perspektywy doradzała: „Chcę zasugerować, aby ludzie zwracali uwagę na płonące domy, słuchali osób, które w swoich domach doświadczają napaści, słuchali osób, obawiających się przemocy”. Jean-Baptiste Jeangène Vilmer, ambasador Francji na Vanuatu i Wyspach Salomona przestrzegł natomiast przed „artykułami, komentarzami i fałszywymi wiadomościami, przedstawiającymi zamieszki jako walkę jednej społeczności przeciwko drugiej; one jedynie upraszczają i zniekształcają rzeczywistość”.

Zachowawczą postawę wobec wydarzeń w Nowej Kaledonii zaprezentował Peter Stano, rzecznik prasowy Komisji Spraw Zagranicznych i Polityki Bezpieczeństwa Unii Europejskiej. Stano podkreśla, że „pokojuowe demonstracje są podstawowym prawem we wszystkich demokratycznych krajach. „Jeśli ktoś skarży się na naruszenie lub brak poszanowania jego praw, Unia Europejska i jej państwa członkowskie mają niezależny system sądowniczy, który zapewnia rozliczalność i należyty proces, a tym samym chroni prawa ludzi i rządy prawa” – powiedział. Stwierdzenie te warto zestawić z wywiezieniem rdzennych mieszkańców Nowej Kaledonii do aresztów w Europie.

Joe Collins, działacz praw człowieka reprezentujący Australijskie Stowarzyszenie na rzecz Papui Zachodniej (AWPA), komentując wypowiedź francuskiego premiera Gabriela Attala, jakoby Paryż „zaostrzając sankcję, wykazał maksymalną stanowczość wobec rabusiów i uczestników zamieszek”, określił te stanowisko jako „krótkowzroczne oraz nie uwzględniające podstawowych przyczyn protestów”. Australijski aktywista

będący jednocześnie rzecznikiem niepodległościowym Papui Zachodniej stwierdził, że to sama Francja wywołała zamieszki. Colins uważa, że rząd w Paryżu zachował się tak samo, jak wszystkie mocarstwa kolonialne na świecie: pierwszą reakcją na początkowo pokojowe protesty było wysłanie większej liczby żołnierzy, następnie ogłoszenie stanu wyjątkowego, by ostatecznie oskarżyć obce mocarstwa o wzniecanie niepokoju. Ostatnia uwaga była podyktowana dość zaskakującym oskarżeniem skierowanym pod adresem Azerbejdżanu o wpływanie i manipulowanie sytuacją na Nowej Kaledonii, jaką w toku wydarzeń sformułowały władze francuskie.

Autorstwo: Damian Żuchowski

Źródło: WolneMedia.net

WYBRANA ŹRÓDŁOGRAFIA

1. „Nouvelle-Calédonie: un chef indépendantiste va être placé en détention en métropole”, <https://www.lexpress.fr/societe/nouvelle-caledonie-un-chef-independantiste-va-etre-place-en-detention-en-metropole-avocat-IJLYYIA645CMJKQ0YHCWPQYUXM/>

2. „Nouvelle-Calédonie: des chefs indépendantistes incarcérés en métropole”, <https://www.la-croix.com/france/nouvelle-caledonie-des-chefs-independantistes-incarceres-en-metropole-20240622>

3. „Nouvelle-Calédonie: huitième mort depuis le début des troubles”, <https://www.journaldemontreal.com/2024/06/08/nouvelle-caledonie-huitieme-mort-depuis-le-debut-des-troubles>

4. „Crise en Nouvelle-Calédonie: obsèques du jeune homme tué à Païta, des marches et des blocages en hommage”, <https://lalere.francetvinfo.fr/nouvellecaledonie/crise-en-nouvelle-caledonie-obseques-du-jeune-homme-tue-a-paita-des-marches-et-des-blocages-en-hommage-1497794.html>

5. „Nouvelle-Calédonie: l'adieu à Lionel, petit-fils de grand chef »sacrifié« pour la Kanaky”,
https://www.tahiti-infos.com/Nouvelle-Caledonie-l-adieu-a-Lionel-petit-fils-de-grand-chef-sacrifie-pour-la-Kanaky_a224470.html
6. Dominggus A. Mampopier, „Lionel Paita, cucu pemimpin besar Kanaky dimakamkan”,
<https://jubi.id/pasifik/2024/lionel-paita-cucu-pemimpin-besar-kanaky-dimakamkan/>
7. „Nouvelle-Calédonie: pourquoi Gérald Darmanin demande une seconde délibération sur le projet de loi constitutionnelle”,
<https://www.publicsenat.fr/actualites/politique/nouvelle-caledonie-pourquoi-gerald-darmanin-demande-une-seconde-deliberation-sur-le-projet-de-loi-constitutionnelle>
8. Dominggus A. Mampopier, „Macron: Perubahan di Kaledonia Baru „ditangguhkan”, bukan ditarik”,
<https://jubi.id/pasifik/2024/macron-perubahan-di-kaledonia-baru-ditangguhkan-bukan-ditarik/>
9. „Dégel du corps électoral: les débats s'annoncent tendus au Sénat”,
<https://lalere.francetvinfo.fr/nouvellecaledonie/degel-du-corps-electoral-les-debats-s-annoncent-tendus-au-senat-1476974.html>
10. Dominggus A. Mampopier, „Pemilu UE dan Olimpiade bayangi krisis Kaledonia Baru”,
<https://jubi.id/pasifik/2024/pemilu-ue-dan-olimpiade-bayangi-krisis-kaledonia-baru/>
11. Matthieu Deprieck, „En Nouvelle-Calédonie, une première victoire en demi-teinte pour le gouvernement”,
<https://www.lopinion.fr/politique/en-nouvelle-caledonien-une-premiere-victoire-en-demi-teinte-pour-le-gouvernement>
12. Dominggus A. Mampopier, „Pergolakan berlanjut, rumah

pemimpin moderat pro-kemerdekaan Kanaki jadi sasaran”,
<https://jubi.id/pasifik/2024/pergolakan-berlanjut-rumah-pemimpin-moderat-pro-kemerdekaan-kanaki-jadi-sasaran/>

13. Sebastien Dumolin, „Nouvelle-Calédonie: des dégâts économiques déjà considérables”,
<https://www.lesechos.fr/politique-societe/societe/nouvelle-caledonie-des-degats-economiques-deja-considerables-2095314>

14. Dominggus A. Mampopier, „Dubes Perancis di Vanuatu dan Solomon tolak klaim operasi militer di Kaledonia Baru”,
<https://jubi.id/pasifik/2024/dubes-perancis-di-vanuatu-dan-solomon-tolak-klaim-operasi-militer-di-kaledonia-baru/#>

15. „Nouvelle-Calédonie: le chef de la CCAT, Christian Tein, va être placé en détention provisoire à Mulhouse”,
https://www.lemonde.fr/politique/article/2024/06/22/nouvelle-caledonie-le-chef-de-la-ccat-christian-tein-va-etre-place-en-detention-provisoire-a-mulhouse_6242548_823448.html

16. Dominggus A. Mampopier, „Kekerasan hingga memakan korban jiwa kembali terjadi di Kaledonia Baru”,
<https://jubi.id/pasifik/2024/kekerasan-hingga-memakan-korban-jiwa-kembali-terjadi-di-kaledonia-baru/>

17. Clément Marna, „Nouvelle-Calédonie: Christian Tein, leader de l'indépendance, bientôt placé en détention provisoire en métropole”,
<https://www.lejdd.fr/societe/nouvelle-caledonie-christian-tein-leader-de-lindependance-bientot-place-en-detention-provisoire-en-metropole-146667>

18. Dominggus A. Mampopier, „Aktivis CCAT Kanaky akan diadili di Prancis”,
https://jubi.id/pasifik/2024/aktivis-ccat-kanaky-akan-diadili-di-prancis/#google_vignette

19. Dominggus A. Mampopier, „Pendeta James Bhagwan sebut gerakan militerisasi Prancis sedang terjadi di Kanaki”,

<https://jubi.id/pasifik/2024/pendeta-james-bhagwan-sebut-gerakan-militerisasi-prancis-sedang-terjadi-di-kanaki/>

20. Dominggus A. Mampopier, „CCAT: Christian Tein menyerahkan diri ke Polisi Prancis di Noumea”, <https://jubi.id/pasifik/2024/ccat-christian-tein-menyerahkan-diri-ke-polisi-prancis-di-noumea/>

21. „Gereja Protestan Kanaky Minta Presiden Prancis Bekukan Perubahan Konstitusi dan Melanjutkan Dekolonisasi”, <https://suarapapua.com/2024/06/06/gereja-protestan-kanaky-minta-presiden-prancis-bekukan-perubahan-konstitusi-dan-melanjutkan-dekolonisasi/>

22. Dominggus A. Mampopier, „Penahanan rumah bagi pemimpin kerusuhan Kaledonia Baru, Tiktok dilarang”, <https://jubi.id/pasifik/2024/penahanan-rumah-bagi-pemimpin-kerusuhan-kaledonia-baru-tiktok-dilarang/>

23. Patrick Decloitre, „New Caledonia’s pro-independence leaders charged, transferred to mainland France”, <https://www.rnz.co.nz/international/pacific-news/520379/new-caledonia-s-pro-independence-leaders-charged-transferred-to-mainland-france>

24. Dominggus A Mampioer, „Kerusuhan berlanjut di Kaledonia Baru, bertambah tiga orang korban tewas”, <https://jubi.id/pasifik/2024/kerusuhan-berlanjut-di-kaledonia-baru-bertambah-tiga-orang-korban-tewas/>

25. Tural Saftarow. „EU representative voices opinion on New Caledonia’s political landscape”, <https://report.az/en/analytics/eu-representative-voices-opinion-on-new-caledonia-s-political-landscape/>

26. Dominggus A Mampioer, „Kerusuhan di Kaledonia Baru: Pembakaran, penembakan, penjarahan di Nouméa”. <https://jubi.id/pasifik/2024/kerusuhan-di-kaledonia-baru-pembakaran-penembakan-penjarahan-di-noumea/>

27. „France accuses Azerbaijan of interfering in New Caledonia”,
<https://countervortex.org/blog/france-accuses-azerbaijan-of-interfering-in-new-caledonia/>
28. Dominggus A Mampioer, „Demonstrasi jelang pemungutan suara konstitusi Kaledonia Baru”,
<https://jubi.id/pasifik/2024/demonstrasi-jelang-pemungutan-suara-konstitusi-kaledonia-baru/>
29. Patrick Decloitre, „New Caledonia unrest: Pro-independence calls for calm 'to preserve peace’”,
<https://www.rnz.co.nz/international/pacific-news/516836/new-caledonia-unrest-pro-independence-calls-for-calm-to-preserve-peace>
30. Dominggus A Mampioer, „35 tahun pembunuhan Jean Marie Tjibou, tokoh pejuang kemerdekaan Kanaki”,
<https://jubi.id/pasifik/2024/35-tahun-pembunuhan-jean-marie-tjibou-tokoh-pejuang-kemerdekaan-kanaki/>
31. „New Caledonia independence activists sent to France for detention”,
<https://www.aljazeera.com/news/2024/6/23/new-caledonia-independence-activists-sent-to-france-for-detention>
32. Dominggus A Mampioer, „Christian Karembeu menyatakan 2 keponakannya tewas ditembak di Noumea, Kaledonia Baru”,
https://jubi.id/pasifik/2024/christian-karembeu-menyatakan-2-keponakannya-tewas-ditembak-di-noumea-kaledonia-baru/#google_vignette
33. „Presiden Prancis: Perdamaian, Ketenangan dan Keamanan di Kaledonia Baru Adalah Menjadi Prioritas”,
<https://suarapapua.com/2024/05/23/presiden-prancis-perdamaian-ketenangan-dan-keamanan-di-kaledonia-baru-adalah-menjadi-prioritas/>
34. Elisa Sekenyap, „Aliansi LSM Pasifik Mengutuk Prancis Atas

»Pengkhianatan Terhadap Penduduk Kanaky«".
<https://suarapapua.com/2024/05/20/aliansi-lsm-pasifik-mengutuk-prancis-atas-pengkhianatan-terhadap-penduduk-kanaky/>

35. „Crise en Nouvelle-Calédonie: pour les deux indépendantistes assignées à résidence, „ce n'est pas encore le retour au pays”, dit leur avocat”,
<https://lalere.francetvinfo.fr/crise-en-nouvelle-caledonie-pour-les-deux-independantistes-assignees-a-residence-ce-n-est-pas-encore-le-retour-au-pays-dit-leur-avocat-1503566.html>

36. Elisa Sekenyap, „Pasukan Prancis Gelar 'Operasi Besar' Guna Membuka Jalur Ke Ibu Kota Kaledonia yang Sedang Bergolak”,
<https://suarapapua.com/2024/05/20/pasukan-prancis-gelar-operasi-besar-guna-membuka-jalur-ke-ibu-kota-kaledonia-yang-sedang-bergolak/>

37. Arnaud Racapé, „Crise en Nouvelle-Calédonie: une militante kanak en détention provisoire à Dijon”,
<https://www.francebleu.fr/infos/faits-divers-justice/crise-en-nouvelle-caledonie-une-militante-kanak-placee-en-detention-provisoire-a-dijon-3990228>

38. Elisa Sekenyap, „Pasukan Keamanan Prancis di Nouméa Menjelang Dua Aksi yang Berlawanan”,
<https://suarapapua.com/2024/04/12/pasukan-keamanan-prancis-di-noumea-menjelang-dua-aksi-yang-berlawanan/>

39. „Kanaky New Caledonia unrest: Shock over pro-independence leader charges, transfer to France”,
<https://asiapacificreport.nz/2024/06/24/kanaky-new-caledonia-unrest-shock-over-pro-independence-leader-charges-transfer-to-france/>

40. Elisa Sekenyap, „Diperkirakan Akan Ada Banyak Demonstrasi di Kaledonia Baru”,
<https://suarapapua.com/2024/04/08/diperkirakan-akan-ada-banyak-demonstrasi-di-kaledonia-baru/>

41. Elisa Sekenyap, „FLNKS Menegaskan Kepada Presiden Macron Tentang Tekad Mereka Untuk Merdeka Dari Prancis”, <https://suarapapua.com/2024/05/26/flnks-menegaskan-kepada-presiden-macron-tentang-tekad-mereka-untuk-merdeka-dari-prancis/>

42. Dominggus A Mampioper, „Bentrokan dan kekerasan pecah di Kaledonia Baru”, <https://jubi.id/pasifik/2024/bentrokan-dan-kekerasan-pecah-di-kaledonia-baru/>

43. „Cinq points à retenir de la déclaration solennelle de Louis Mapou”, <https://lalere.francetvinfo.fr/nouvellecaledonie/cinq-points-a-retenir-de-la-declaration-solennelle-de-louis-mapou-1495007.html>

44. Dominggus A Mampioper, „Perdebatan di Parlemen Prancis mempolarisasi ketegangan di Kaledonia Baru”, <https://jubi.id/pasifik/2024/perdebatan-di-parlemen-prancis-mempolarisasi-ketegangan-di-kaledonia-baru/>